

Identitetsdannelse i traditionelle samfund

Individet var i det traditionelle samfund begrænset af normer og traditioner. Det enkelte individ kunne derfor ikke vælge sin egen vej, da man havde pligter over for familien og landsbyfællesskabet.

Der var således en klar social struktur, som nærmest var umulig at bryde ud af. Man havde afhængigt af køn og alder en fast rolle i forhold til produktionen og i familiens hierarki.

man kom ud af en lille børneflokk, så havde gården selv brug for arbejdskraften.

Man blev ofte gift i en sen alder. Gennemsnitsalderen for indgåelse af ægteskab var omkring 30 år for mænd og 28 år for kvinder. Den sene alder skyldtes, at man først skulle have en indtægt, dvs. en fæstegård eller et hus. At man blev gift sent, har været med til at begrænse børneantallet. Familiens størrelse blev ligeledes begrænset af børnedødeligheden, da ca. hvert 10. barn i slutningen af 1800-tallet døde, inden det blev 1 år.

Manden eller kvinden var ikke i stand til at drive en gård alene. Derfor blev man hurtigt gift igen, hvis den ene døde. Ellers mistede man sit levebrød. I 1840'erne var den forventede middellevetid for et nyfødt barn i Danmark 40 år. Man giftede sig altid med en fra sin egen stand.

Af kirkebøgerne kan man således se, at det var meget almindeligt, at man giftede sig med en, der kom fra en gård eller et hus af nogenlunde samme størrelse. Det er svært at vurdere, hvor ofte der var tale om kærlighedsægteskaber. Men man giftede sig ikke på tværs af sociale skel, og

man skulle have forældrenes accept for at indgå ægteskab. Strukturen i samfundet var bygget op om familien. Og blandt andet for at undgå problemer ved deling af arv var man nødt til at regulere sex uden for ægteskabet.

Det moderne samfund

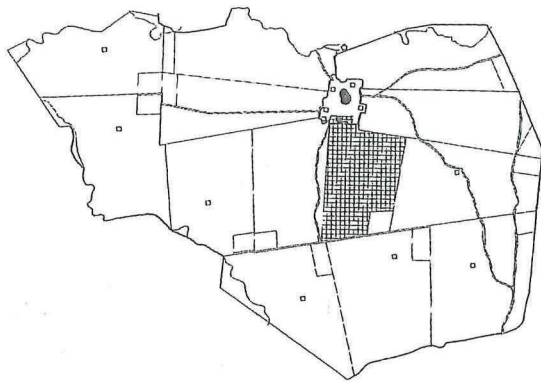
Det moderne samfund, som i Danmark voksede frem i sidste del af 1800-tallet, var karakteriseret ved at være et industrisamfund, hvor en stor del af produktionen foregik industrielt på fabrikker. Disse lå ofte i byerne, og der skete derfor en høj grad af urbanisering, idet folk flyttede fra landet til byen for at finde arbejde. I industrisamfundet var det enkelte individ bevidst om, hvilken klasse det tilhørte. Man talte derfor om et klassesamfund, hvor arbejderne for eksempel tilhørte arbejderklassen. Det enkelte individ var stadig bundet af sin families klasse og status, og man fik ofte det samme erhverv som sine forældre.

Med jernbanen og senere bilen var København ikke længere flere dage væk fra Jylland, og man var derfor i det moderne samfund blevet mere nationalt orienteret.

Fra midten af 1700-tallet var der i Danmark gennemført store landboreformer. De var kendetegnet ved ophævelse af landsbyfællesskabet til fordel for selveje. Mange fæstebønder fik mulighed for at købe et stykke jord. Resultatet blev, at jorden blev udskiftet, og gårdene flyttet ud af landsbyen, således at disse lå i forbindelse med den jord, den enkelte bonde havde tilegnet sig.

Man ønskede fra statens side med landboreformerne at effektivisere landbruget. Høveriet var nogle steder blevet så

Landsby efter udskiftning

Note: På billedet kan man se, hvordan gårdene er flyttet ud af landsbyen og nu ligger i forbindelse med den enkelte gårds jord.

omfattende, at mange bønder ikke kunne dyrke deres egen jord ordentligt og derfor endte med at måtte gå fra fæstegården. Landsbyfællesskabets kollektive landbrug var også en hæmsko for øget produktivitet. Hvis hver bonde blev selvejer og kunne give sin gård videre til sin søn, så havde bønderne større tilskyndelse til at drive gården ordentligt. Udskiftningen faldt sammen med gode kornpriser, hvilket var medvirkende til bedre tider i landbruget. Dette medførte en befolkningstilvækst – og overskudsbefolkning – på landet.

Landarbejderne blev de store tabere af landboreformerne. Hvor de nye gårdejere havde oplevet en velstandsstigning på grund af de gode kornpriser, så var landarbejdernes økonomiske og sociale forhold blevet forværret. Ved udskiftningen var husmændenes jordstykker bevidst blevet lavet så små, at de var nødt til at tage arbejde på de større gårde for at kunne brødføde deres familie. Befolkningstilvæksten betød derudover, at antallet af arbejdere voksede, og derfor blev lønnen ringere.

Byerne begyndte så småt at udvikle sig

til små industrisamfund i løbet af 1800-tallet. I 1870 boede en fjerdedel af den danske befolkning i byerne, men i 1920 boede næsten halvdelen her. Der var altså tale om en kraftig urbanisering på baggrund af en folkevandring fra land til by.

Arbejdet på fabrikken

Gennem industrialiseringen skete der en forandring af produktionsformerne. Man gik efterhånden væk fra håndværket og over til industriel masseproduktion med brug af maskinkraft. Nye fabrikker skød op overalt i de danske byer. Arbejdskraften fandt man blandt de mange arbejdsløse unge på landet, der nu flyttede til byerne. De nye arbejdere behøvede ingen specifikke kvalifikationer, og de kunne efter få timers oplæring indgå i produktionsprocessen. Ting, der før blev produceret af en uddannet håndværker, for eksempel smeden, kunne nu gennem udnyttelse af maskinkraft produceres hurtigere og billigere af en ufaglært arbejder. På den måde skete væksten af de ufaglærte arbejdere på bekostning af de faglærte.

Forholdene for arbejderne i byen var i den spæde industrialisering dårlige. Arbejdsgiverne bekymrede sig sjældent om arbejderens bolig- og leveforhold, idet arbejdskraften bare skulle være så billig som mulig.

De mange tilflyttere fra landet gjorde boligsituationen i især København meget vanskelig. På landet havde man som karl eller tjenestepige bolig hos arbejdsgiveren. Sådan var det ikke i byerne. Her var man nødt til at tage den bolig, man kunne finde, og disse var i de nye arbejderkvarterer usle. De fattigste familier boede som regel

på loftet eller i kælderværelser med lokum i gården. Der var generelt ikke ordentlige toilet- og kloakforhold, hvilket betød at alle typer affald flød i gaderne. Konsekvensen var, at spædbørnsdødeligheden i København omkring 1870 var oppe mellem 20 og 25 %, hvorimod den kun var 12 % i landdistrikterne.

I det traditionelle samfund havde familierne været sammen om arbejdet både på marken og i hjemmet. Livet hos arbejderfamilien i byerne var nu delt op i arbejde og fritid. Arbejdet var på fabrikken, og her omfattede fællesskabet ikke længere familien, men de andre arbejdere.

På den måde blev arbejdsliv og familieliv adskilt. Fritiden, som var sparsom, blev brugt til at opdrage børnene og sørge for de huslige pligter. Dette betød for mange kvinders vedkommende, at de fik dobbelt arbejde. Kvindelige arbejdere på fabrikkerne fik en dårligere løn end mændene, og samtidig var det også dem, der skulle tage sig af husholdningen og børnene – og undertiden også ældre familiemedlemmer – efter endt arbejdsdag på fabrikken.

En arbejdsdag på fabrikken var i slutningen af 1800-tallet på 11 timer. Hvis begge forældre arbejdede, kunne familien holde sulten fra døren. Men hvis den ene blev arbejdsløs og måtte på fattighjælp, så blev det svært at få tingene til at hænge sammen.

Mange arbejderkvinder var i realiteten eneforsørgere, da mændene brugte deres fritid og penge sammen med arbejdskammeraterne på byens værtshuse. I slutningen af 1800-tallet drak mændene i Danmark i gennemsnit 6 liter brændevin om måneden.

I de bedre stillede arbejderfamilier kunne husmoderen blive i hjemmet. Hvis

Tabel 1.2 Spædbørnsdødelighed 1800-2013

Døde pr. 1000 børn under 1 år	
1800	145
1850	127
1910	105
1960	17
1990	7
2013	6

Kilde: Danmarks Statistik.

hun var dygtig, kunne hun få de penge, manden og børnene kom hjem med, til at række længere. Hun kunne sy tøj, sylte, dyrke grøntsager, holde små husdyr, koge sæbe osv. Derudover var der en god base for børnene at vende hjem til. Det hjem, kvinden fik skabt, havde stor betydning for børnenes opvækst og chancer videre i livet. Hvis begge forældre derimod var for-drukne, så endte børnene på gaden.

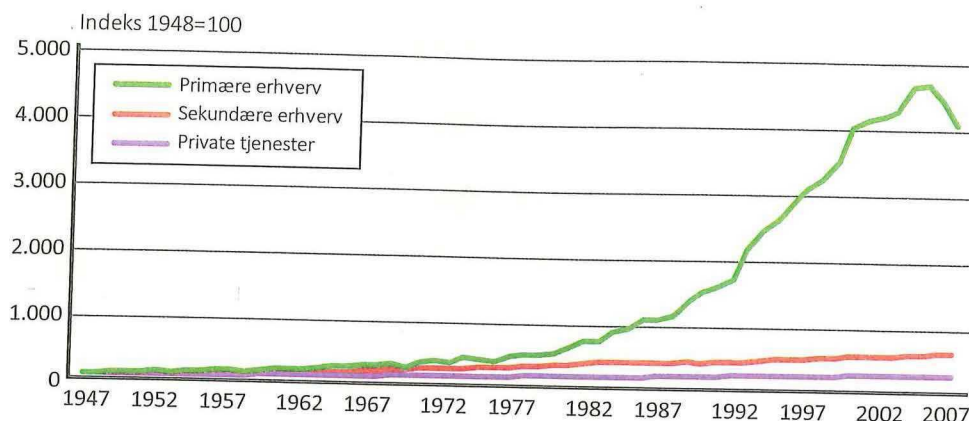
Fagforeningerne og Socialdemokratiet havde i løbet af 1900-tallet stor succes med at forbedre forholdene for arbejderne. I 1919 blev en arbejdsuge på 48 timer vedtaget. Dette gav familiemedlemmerne mere tid til hinanden. Det blev mere al-

Fattighjælp

Fattige kunne få støtte, hvis de var "værdigt trængende". En person var ikke værdigt trængende, hvis man var drikfældig, arbejdssky eller subsistensløs. I disse tilfælde blev man indlagt på tvangsarbejdsanstalter. Hvis man var værdigt trængende og kom på fattighjælp i Danmark, så mistede man en række rettigheder:

- ☼ stemmeret
- ☼ retten til at gifte sig
- ☼ rådighed over sin private ejendom.

Figur 1.2 Produktivitet i erhvervsgrupper

Kilde: Danmarks Statistik.

mindeligt i de bedrestillede familier, i takt med at lønningerne steg, at kvinden passede hjemmet. Dette var især godt for børnene. Husmoderens job var at få så meget ud af husholdningsbudgettet som overhovedet muligt, samt at skabe et hyggeligt hjem, som familien kunne slappe af i efter en hård arbejdsdag.

Industrialiseringen efter 2. Verdenskrig

Efter 2. Verdenskrig blev det danske landbrug mere mekaniseret, da der blev investeret i traktorer, malkemaskiner og mælketræskere, og der blev anvendt en større mængde kunstgødning. Det betød, at endnu flere flyttede til byerne for at få arbejde, da landbruget fik mindre brug for arbejdskraft. Den øgede produktivitet i landbruget skete sideløbende med en stigende industrialisering med bearbejdningen af landbrugsprodukter.

I løbet af 1950'erne og 1960'erne skete der massive investeringer i dansk industri. Det betød flere maskiner på de danske fabrikker, men det betød også, at den enkel-

te arbejders produktivitet steg. Danmark havde dermed udviklet sig fra et landbrugssamfund til et industrisamfund.

Der blev i 1947 slagtet og parteret 120 svin i timen på de danske slagterier, mens der allerede i 1953 kom 184 svin igennem slagtningen. Timelønnen var steget med 15 øre – en lønstigning på 8 % – men produktiviteten var steget med 50 %, hvilket var godt for producenten, men mere hårdt for arbejderen! I 1953 var en slagteriarbejders ugeløn på 153 kroner. Man skulle rubbe neglene, og mange arbejdere kom til at opleve en tidlig nedslidning på grund af rutinearbejdet ved samlebandet, som var karakteriseret af ensidige og belastende arbejdsbevægelser.

De danske lønninger steg i løbet af 1960'erne, og der kom mangel på arbejdskraft i Danmark. Det betød, at kvinderne i stort omfang kom ind på arbejdsmarkedet. I 1960 var der 515.000 kvinder på det danske arbejdsmarked, mens der i 1970 var 918.000., altså næsten en fordobling. Af tabellen kan vi se, at 72 % af alle kvinder i den erhvervsaktive alder (15-66) i 2012 var tilknyttet arbejdsmarkedet. Det